

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
Львівський національний медичний
університет імені Данила Галицького

Кафедра: стоматології дитячого віку

Завідувач кафедри: проф. Безвужко Е.В.

ЩОДЕННИК
ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ
"Сестринство в дитячій стоматології"

Прізвище, ім'я, по батькові студента _____

Факультет: *стоматологічний* Курс _____ Група _____

База практики _____

Львів-201__ р.

Щоденник виробничої практики підготували:– *доцент Гірчак Г.В., доцент Чухрай Н.Л.*

За редакцією завідувача кафедри стоматології дитячого віку *професора Безвушко Е.В.*

Щоденник складено згідно з програмою та навчальним планом зі спеціальності Стоматологія 7.110.106 (стоматологія дитячого віку) та призначений для студентів II курсу стоматологічного факультету

Рецензенти:

Пасько О.О. – к.м.н., доцент кафедри терапевтичної стоматології ЛНМУ імені Данила Галицького

Мокрик О. Я. – к.м.н., доцент кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії ЛНМУ імені Данила Галицького

Щоденник виробничої практики обговорено та ухвалено на засіданні профільної методичної комісії із стоматологічних дисциплін

(протокол № _____ від _____ 2015 року)

Вступ

Відповідно до навчального плану проходження виробничої практики для студентів 2 курсу стоматологічних факультетів передбачено, коли студентом набуті знання з основних клінічних дисциплін (анатомії людини, гістології, цитології та ембріології, фізіології, патофізіології, патоморфології, пропедевтики дитячої терапевтичної стоматології, профілактики стоматологічних захворювань, фармакології), з якими інтегрується програма виробничої практики. У свою чергу, практика формує засади подальшого вивчення студентом клінічної дисципліни – стоматології дитячого віку, що передбачає інтеграцію з цими дисциплінами "по вертикалі" та формування умінь застосовувати знання в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності.

Практика студентів є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки фахівців у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького і проводиться на оснащених відповідним чином базах Університету, а також у сучасних лікувально-профілактичних закладах, підприємствах охорони здоров'я.

Виробнича практика проводиться в якості медичної сестри в дитячій стоматологічній поліклініці, стоматологічних кабінетах шкіл та дитячих садків. Виробнича сестринська практика студентів 2-го курсу триває 1 тиждень: в дитячій стоматологічній поліклініці, стоматологічних кабінетах шкіл та дитячих садків в обсязі професійних обов'язків медичної сестри відділення стоматології дитячого віку.

Програма сестринської практик в дитячій стоматології представлена диференційним заліком.

Сестринство в дитячій стоматології.

Усього 30 годин, 1 кредит ECTS.

Виробнича практика **сестринство в дитячій стоматології** проводиться в літній період за рішенням Вченої ради ЛНМУ імені Данила Галицького. Практика передбачає самостійне опанування студентами практичними навичками, яке контролюється керівниками викладачами кафедри стоматології дитячого віку та керівниками виробничої практики від бази.

Поточна навчальна діяльність студентів (практичні навички) оцінюється керівниками від бази та викладачами практики від медичного університету.

Підсумковий залік виробничої лікарської практики відбувається в останній день практики після її завершення та проводиться викладачами кафедри стоматології дитячого віку .

Оцінка успішності студента за виробничу лікарську практику для студентів 2-го курсу стоматологічного факультету є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням вмінь виконання практичних навичок та підсумкового контролю і має визначення за системою ECTS та традиційною шкалою, прийнятою в Україні.

Орієнтований структурований план проходження виробничої лікарської практики для студентів 3-го курсу стоматологічних факультетів

Структура виробничої практики	Кількість тижнів	Кількість годин/кредитів ECTS	Рік навчання/семестр	Вид контролю
Сестринство в дитячій стоматології	1	30 / 1	II-й/IV	Поточний контроль, диференційний залік

Сестринська практика в дитячій стоматології

Кінцеві цілі виробничої практики «Сестринська практика в дитячій стоматології»:

- демонструвати володіння морально-деонтологічними принципами медичного фахівця та принципами фахової субординації у стоматології;
- застосовувати основні принципи асептики, антисептики, знеболювання;
- вирізняти особливості застосування принципів асептики та антисептики в клініці дитячої стоматології;
- набуття та удосконалення професійних навичок медичної сестри стоматологічної клініки.

Сестринська практика в дитячій стоматології.

Конкретні цілі:

- ❖ Знати організацію роботи дитячих стоматологічних відділень різних профілів.
- ❖ Демонструвати правила дезінфекції і стерилізації стоматологічного інструментарію та обладнання.
- ❖ Вміти оформити медичну документацію роботи медсестри.
- ❖ Знати техніку безпеки роботи стоматологічним обладнанням.
- ❖ Знати правила роботи із пломбувальними матеріалами та вміти їх замішувати.
- ❖ Володіти методикою рентгенографії зубів та щелеп.
- ❖ Оволодіти навичками проведення фізіотерапевтичних процедур.
- ❖ Вміти підготувати стоматологічні матеріали до стерилізації.
- ❖ Вміти підготувати стоматологічне обладнання до санітарної обробки та провести її.
- ❖ Вміти підготувати стоматологічний інструментарій до стерилізації.
- ❖ Оволодіти навичками стерилізації стоматологічних матеріалів та інструментарію.
- ❖ Вміти підготувати робоче місце лікаря-стоматолога.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

- **Санітарно-протиепідемічний режим в стоматології. Поняття асептики та антисептики. Дезінфекція.**

Поняття про санітарно-протиепідемічний режим в стоматологічній практиці, основні засади та контроль виконання. Поняття асептики та антисептики.

Поняття дезінфекції, її мета. Розділи та види дезінфекції. Основні методи дезінфекції. Категорії ризику виникнення інфекційних уражень при контакті з чинниками оточуючого середовища. Хімічні речовини, які використовуються для дезінфекції, їх дія на мікроорганізми.

○ **Передстерилізаційне очищення та стерилізація. Обробка стоматологічного інструментарію та обладнання в стоматологічному кабінеті. Прибирання приміщень у стоматологічному відділенні.**

Поняття передстерилізаційного очищення, основні способи. Етапи передстерилізаційного очищення, приготування миючого розчину. Особливості механізованого способу передстерилізаційного очищення. Контроль якості передстерилізаційної обробки інструментів (правила і методика постановки проб).

Поняття стерилізації, основні методи та засоби стерилізації. Контроль якості стерилізації залежно від методу.

○ **Обробка стоматологічного інструментарію та обладнання в стоматологічному кабінеті. Прибирання приміщень у стоматологічному відділенні.**

Стоматологічна установка та рівні її захисту. Правила і методи обробки наконечників, основних стоматологічних інструментів, дрібного стоматологічного інструментарію (борів, ендодонтичних інструментів, тощо). Стерилізація та дезінфекція слиновідсмоктувачів, світловодів, перев'язувального матеріалу та ін. Правила та прилади для зберігання стерильного інструментарію. Поточна дезінфекція та генеральне прибирання приміщень (періодичність, етапи та звітна документація).

○ **Організація роботи фізіотерапевтичного кабінету. Організація роботи рентгенологічного кабінету.**

Правила техніки безпеки при роботі у фізіотерапевтичному кабінеті. Обладнання, методика, показання та протипоказання до проведення УВЧ-терапії, УФО-терапії, дарсонвалізації, електрофорезу лікарських засобів, гідротерапії в стоматологічній практиці.

Правила техніки безпеки при роботі у рентгенологічному кабінеті. Правила та методики проведення рентгенографії зубів та щелеп (ортопантомограма, внутрішньоротова контактна рентгенографія).

○ **Вимоги щодо особистої гігієни медичного персоналу стоматологічного відділення.**

Правила використання та обробки медичного спецодягу, стерильних гумових рукавичок, захисних масок, щитків, окулярів.

Медсестринська практика в стоматології дитячого віку	
1	Санітарно-протиепідемічний режим в стоматології. Поняття асептики та антисептики. Дезінфекція Санітарно-протиепідемічний режим в стоматології. Поняття асептики та антисептики. Дезінфекція
2	Передстерилізаційне очищення та стерилізація. Обробка стоматологічного інструментарію та обладнання в стоматологічному кабінеті. Прибирання приміщень у стоматологічному відділенні.
3	Обробка стоматологічного інструментарію та обладнання в

	стоматологічному кабінеті. Прибирання приміщень у стоматологічному відділенні.
4	Організація роботи фізіотерапевтичного кабінету. Організація роботи рентгенологічного кабінету.
5.	Вимоги щодо особистої гігієни медичного персоналу стоматологічного відділення.
Всього годин – 30/ кредитів ECTS - 1.	

ФОРМИ КОНТРОЛЮ.

Форми контролю і система оцінювання здійснюються відповідно до вимог програми виробничої практики для студентів 2-го курсу стоматологічного факультету та інструкції про систему оцінювання навчальної діяльності студентів при кредитно-трансферній системі організації навчального процесу, затвердженій МОЗ України.

Оцінка за практику визначається з суми балів за виконання студентом практичних навичок, які перевіряються безпосереднім керівником від бази практики (максимум 120 балів – мінімум 72 бали), та балів підсумкового контролю, що виставляються при проведенні диференційного заліку (максимум 80 балів – мінімум 50 балів)

Поточний контроль здійснюється відповідно до конкретних цілей. Одним із видів діяльності студентів та його контролю з боку керівника практики є ведення щоденника виробничої практики. Щоденник є основним документом на період виробничої практики, включаючи її захист. Студенти зобов'язані за період практики кожен день записувати в щоденник все, що зроблено за добу.

Не менше двох разів за тиждень студент повинен подати щоденник на перевірку асистенту (доценту) – керівнику виробничої практики від кафедри і щоденно – на підпис безпосередньому керівникові (лікарю-стоматологу від лікувального закладу).

. Після закінчення виробничої практики, складання цифрового звіту студенту видається характеристика, підписані безпосереднім керівником виробничої практики та головним лікарем. Під час написання характеристики слід відображати такі показники: рівень теоретичної підготовки, оволодіння і виконання практичних навичок, дотримання основ деонтології та етики, ставлення студента до оволодіння практичними навичками. Характеристика повинна бути завірена печаткою лікувального закладу, де проводилась виробнича практика. Наявність заповненого відповідно форми та завіреного підписом керівника практики щоденника та підсумкового звіту є обов'язковим для допуску студента до підсумкового контролю.

Поточне оцінювання. Керівники виробничої практики аналізують роботу студентів у відділеннях, враховуючи їх профіль (студент не повинен мати пропусків днів практики), якість ведення щоденника, якість оволодіння практичними навичками визначеними переліком з кожного розділу, застосування принципів етики та деонтології у практиці медсестри.

Критерії оцінки самостійного опанування практичними навичками під час проходження практики в балах відповідно переліку, визначеному в підсумковому звіті в балах:

«5» балів - отримує студент, який письмово виклав запропоновану кількість маніпуляцій та ґрунтовно описав їх на достатньо високому теоретичному рівні.

«4» балів - отримує студент, який письмово виклав запропоновану кількість маніпуляцій та надав їм теоретичний опис, але допустив при цьому несуттєві помилки.

«3» бали – отримує студент, який письмово виклав запропоновану кількість маніпуляцій та надав їм теоретичний опис, але допустив при цьому суттєві помилки.

«2» бали - отримує студент, який письмово виклав запропоновану кількість маніпуляцій та надав їм теоретичний опис, але допустив при цьому грубі суттєві помилки.

До диференційного заліку з практики допускається студент, який на 100% виконав запропоновану кількість практичних навичок, виклав їх у письмовій формі, надав обґрунтовані відповіді на запитання щодо змісту щоденника, та отримав мінімум 72 бали з 120 максимальних.

Диференційний залік з сестринської виробничої практики студентів 2-го курсу передбачає суму балів з практичних навичок з переліку та кількості балів під час підсумкового контролю.

Максимальна кількість балів, яку може отримати студент під час підсумкового контролю, становить 80, при цьому:

Підсумковий контроль вважається зарахованим, якщо студент набрав не менше 50 балів.

Заохочувальні бали за рішенням Вченої Ради можуть додаватися до кількості балів з дисципліни студентам, які мають наукові публікації або зайняли призові місця за участь у олімпіаді з дисципліни серед ВНЗ України та інше.

Конвертація кількості балів з дисципліни у оцінки за шкалами ECTS та 4-ри бальною (традиційною).

Кількість балів з практики, яка нарахована студентам, конвертується у 4-ри бальну шкалу таким чином:

Бали з дисципліни	Оцінка за 4-ри бальною шкалою
Від 170 до 200 балів	«5»
Від 140 до 169 балів	«4»
Від 139 балів до мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	«3»
Нижче мінімальної кількості балів, яку повинен набрати студент	«2»

Перелік вмінь та практичних навичок

№ з/п	Вміння та практичні навички	Оцінка у балах
1	Вміти забезпечити санітарно-протиепідемічний режим в приміщеннях стоматологічної клініки – проводити прибирання приміщень (поточне, генеральне)	3 - 5
2	Вміти проводити обробку робочої поверхні стоматологічного столика лікаря.	3 - 5
3	Вміти проводити обробку робочої поверхні стоматологічних крісел	3 - 5
4	Вміти проводити обробку стоматологічних установок	3 - 5
5	Вміти поводити обробку стоматологічного обладнання	3 - 5
6	Засвоєти та дотримуватись охорони праці під час роботи з біологічним матеріалом	3 - 5
7	Засвоєти та дотримуватись техніки безпеки під час роботи з біологічним матеріалом	3 – 5
8	Вміти проводити гігієнічну дезінфекцію рук.	3 - 5
9	Вміти проводити хірургічну обробку рук (допомога лікарю в оперативних втручаннях)	3 - 5
10	Знати і проводити заходи при пораненнях, контакті з кров'ю, іншими біологічними матеріалами пацієнта	3 - 5
11	Знати і проводити специфічну профілактику інфекцій, що передаються парентеральним шляхом	3 - 5
12	Вміти проводити дезінфекцію виробів медичного призначення (фізичний метод)	3 - 5
13	Вміти проводити дезінфекцію виробів медичного призначення (хімічний метод)	3 – 5
14	Вміти проводити передстерилізаційне очищення	3 - 5
15	Вміти проводити стерилізацію (паровий, повітряний метод)	3 - 5
16	Вміти проводити стерилізацію (хімічний метод)	3 – 5
17	Вміти проводити азопірамову, фенолфталеїнову проби	3 - 5
18	Вміти проводити обробку індивідуальних стоматологічних наборів	3 - 5
19	Вміти проводити дзінфекцію стоматологічних наконечників	3 - 5
20	Вміти проводити замішування пломбувального матеріалу.	3 – 5
21	Вміти підготовляти хворого у кріслі до прийому лікаря та заповнення амбулаторної картки	3 – 5
22	Вміти проводити рентгенографія зубів та щелеп	3 – 5
23	Вміти проводити фізіотерапевтичних процедур (УВЧ-терапія, УФО-терапія, дарсонвалізація, електрофорез лікарських засобів, гідротерапія)	3 – 5
24	Вміти підготовляти до роботи стоматологічну установку.	3 - 5
Усього	Мінімальна та максимальна кількість балів за практичні навички	72 - 120

Контрольні питання для заліку з виробничої практики із сестринства в дитячій стоматології

1. Організація роботи дитячих стоматологічних відділень.
2. Режим у внутрішній розпорядок роботи у стоматологічних відділеннях.
3. Обов'язки медичної сестри стоматологічного відділення.
4. Забезпечення санітарно-протиепідемічного режиму в приміщеннях стоматологічної клініки:
 - ✓ прибирання приміщень;
 - ✓ обробка робочої поверхні стоматологічного столика лікаря, стоматологічних крісел, стоматологічних установок, обладнання.
5. Профілактика гепатиту, ВІЛ-інфекцій та інших внутрішньолікарняних інфекцій, які передаються парентеральним шляхом:
 - ✓ гігієнічна дезинфекція рук;
 - ✓ хірургічна обробка рук;
 - ✓ заходи при пораненнях, контакті з кров'ю та іншими біологічними матеріалами пацієнта;
 - ✓ специфічна профілактика інфекцій, що передаються парентеральним шляхом.
6. Організація та забезпечення дезинфекційно-стерилізаційного режиму в стоматологічній клініці:
 - ✓ дезинфекція виробів медичного призначення (фізичний і хімічний методи);
 - ✓ передстерилізаційне очищення;
 - ✓ стерилізація (паровий, повітряний, хімічний);
 - ✓ контроль якості передстерилізаційного очищення виробів медичного призначення (азопірамова та фенолфталеїнова проби);
 - ✓ обробка індивідуальних стоматологічних наборів;
 - ✓ дезинфекція стоматологічних наконечників.
7. Надання долікарської невідкладної допомоги.
8. Пломбувальні матеріали та методи їх підготовки до роботи.
9. Інструменти для обстеження та лікування стоматологічних хворих.
10. Зубна формула та її запис.
11. Методи рентгенографії зубів та щелеп.
12. Фізіотерапевтичні процедури в стоматології.
13. Правила оформлення стоматологічної документації.
14. Основи медичної етики та деонтології.
15. Техніка безпеки та протипожежні заходи.

Зразок щоденника

Дата, години роботи*	Зміст виконаної роботи**	Підпис викладача***

* вказуються години роботи

** наводиться перелік виконаних маніпуляцій та завдань, у дужках зазначається їх кількість, назви стоматологічного відділення, де вони безпосередньо виконувалися

*** виконання маніпуляцій та завдань під час аудиторної підготовки засвідчується підписом викладача, під час самостійної роботи – викладачем або старшою медичною сестрою відділення.

Підсумковий звіт

про виконану роботу під час виробничої практики «сестринство в дитячій стоматології»

Студента 2 курсу _____ факультету _____ групи

Прізвище, ім'я, по-батькові _____

Місце проходження практики _____

Кафедра _____

Клінічна база _____

Практичні навички та маніпуляції	Заплановано	Виконано
Відпрацьовано днів.	10	
1. Забезпечення санітарно протиепідемічного режиму в приміщеннях стоматологічної клініки:		
1.1. Прибирання приміщень:	20	
1.1.1.поточне	2	
1.1.2.генеральне		
1.2.Обробка робочої поверхні		

стоматологічного столика лікаря, стоматологічних крісел (після кожного пацієнта);	40-45 20	
1.3. Обробка стоматологічних установок і обладнання;		
2. Профілактика гепатиту, ВІЛ-інфекцій та інших внутрішньолікарняних інфекцій, які передаються парентеральним шляхом:	1 5	
2.1. Інструктаж із техніки безпеки та охорони праці під час роботи з біологічним матеріалом;	2	
2.2. Гігієнічна дезінфекція рук;	За	необхідністю
2.3. Хірургічна обробка рук (допомога лікарю в оперативних втручаннях);	За	необхідністю
2.4. Заходи при пораненнях, контакті з кров'ю, іншими біологічними матеріалами пацієнта;	За	необхідністю
2.5. Специфічна профілактика інфекцій, що передаються парентеральним шляхом.		
3. Організація та забезпечення дезінфекційно-стерилізаційного режиму в стоматологічній клініці:	10 5 5	
3.1. Обробка виробів медичного призначення:	10 10	
3.1.1. Дезінфекція виробів медичного призначення:	3 4	
3.1.1.1. Фізичний метод;	2	
3.1.1.2. Хімічний метод;	1	
3.1.2. Передстерилізаційне очищення;	20	
3.1.3. Стерилізація:	10	
3.1.3.1. Паровий метод;	10	
3.1.3.2. Повітряний метод;	1	
3.1.3.3. Хімічний метод;	20	
3.1.3.4. У гласперленовому стерилізаторі.	За	необхідністю
3.1.4. Контроль якості передстерилізаційного очищення виробів медичного призначення:	10	
3.1.4.1. Азопірамова проба;		
3.1.4.2. Фенолфталеїнова проба;	10	
3.2. Обробка індивідуальних стоматологічних наборів;	5	
3.3. Дезінфекція стоматологічних наконечників.	1	
4. Надання долікарської невідкладної	2	

допомоги.		
5. Допомога лікареві у прийомі хворих:	40-45	
5.1. Перевірка наявності та термінів збереження медикаментів у флаконах;	5	
5.2. Перевірка наявності інструментарію для прийому хворих;	1	
5.3. Заміщування пломбу вального матеріалу;	1	
5.4. Приготування перев'язочного матеріалу (серветки, тампони тощо);	5	
5.5. Асистування при амбулаторних оперативних втручаннях;	1	
5.6. Підготовка хворого у кріслі та амбулаторної картки до прийому лікаря.	1	
6. Рентгенографія зубів та щелеп.		
7. Фізіотерапевтичні процедури:	10	
7.1. УВЧ-терапія;		Реферат
7.2. УФО-терапія;		санітарний
7.3. Дарсонвалізація;		бюлетень
7.4. Електрофорез лікарських засобів;	10	
7.5. Гідротерапія.		
8. Ведення медичної документації:	10	
8.1. Заповнення амбулаторної картки пацієнта;		
8.2. Заповнення журналів профілактичного огляду;		
8.3. Заповнення статистичних талонів;		
8.4. Заповнення картки диспансерного спостереження.		
9. Етика та деонтологія:		
9.1. Бесіда з хворими;		
9.2. Участь у проведенні сестринських конференцій;		
9.3. Санітарно-просвітня робота.		
10. Техніка безпеки та протипожежної безпеки:		
10.1. Підготовка до роботи стоматологічної установки;		
10.2. Контроль справності та своєчасності налагодження обладнання.		

ХАРАКТЕРИСТИКА

студента _____ групи _____ курсу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Безпосередній керівник практики

(П.І.П-б, підпис)

Базовий керівник практики

(П.І.П-б., підпис)

М.П.

Диференційний залік (лікарська практика в дитячій стоматології)

Сума балів за:		Всього балів	Традиційна оцінка	Дата	Підпис керівника практики від кафедри
виконання практичних навичок	Підсумковий контроль				

(підпис)

(прізвище та ініціали керівника практики від кафедри)

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНО - МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Павленко Л.Г. Профилактика стоматологических заболеваний / Л.Г. Павленко – Полтава, 2008. – 67 с.

Додаткова література

1. Вагнер В.Д., Митянина Т.В., Савельева С.Р. Санитарно – эпидемиологический режим в стоматологии.- М.:Мед.книга, Н.Новгород: Из-во НГМА, 2002. – 64с.

2. Волкова А.С., Анашкин В.В., Камчатий Г.И. Организация работы частного стоматологического кабинета (вопросы, проблемы и пути их решения) / Под ред. А.С. Волковой. Харків: Курсор, 2002. – 208с.

3. Генчиков Л.А. Распространение внутрибольничных инфекций // В кн.: Профилактика внутрибольничных инфекций. – М.: ТОО «Рагогь», 1993. – 11-14.

4. Гигиенические аспекты в стоматологии / А.С.Фаустов, А.А.Куницын, А.Н.Пашков и др. – Воронеж, 1995. – 35с.

5. Дезинфекция, предстерилизационная очистка, стерилизация и меры защиты на стоматологическом приеме / С.В. Савельев, В.Д. Вагнер, В.М. Семенов и др. – Омск, 1999. – 31с.

6. Инструкция по режиму работы в стоматологическом кабинете. – М., 1993.

7. Каськова Л.Ф., Бабіна О.О., Амосова Л.І. Виробнича практика в якості медичної сестри стоматологічного відділення – Полтава, 2009. – 138с.

8. Катаева В.А. Профилактика внутрибольничных инфекций в стоматологии. – М., 1990. – 20с.

9. Гипохлорит натрия: широкие возможности в стоматологии/ Г.И. Рачитский, В.П. Чуев, Р.Х. Камалов и др. // Стоматолог. – 2001. - №6. – С. 36-39.

10. Коутс Э.А., Уоми Л., Лоран Р. Гепатит С – проблема заражения в стоматологической практике // Стоматолог. – 2002. - №2. – С.22-24.

11. Кроер Д. Чиппинг Д. Контроль за перекрестной инфекцией в общей стоматологической практике. – М.:Квинтэссенция, 1994. – 132с.

12. Методичні рекомендації, узгоджені Департаментом організації медичної допомоги населенню МОЗ України з інфекційного контролю у стоматології від 2.04.2004 р., - К., 2004. – 35с.

13. Морозова Н.С., Дехтярь А.В., Корженевський С.В., Семишев В.И. Гигиена рук медицинского персонала // Пособие для персонала лечебно – профилактических учреждений, аптек, фармацевтических предприятий. – Харьков, 2001. – 19с.

14. Небесный К.С. Основы гигиены труда медицинского персонала в стоматологических клиниках // Стоматолог. – 2001. - №6.-С.40-44.

15. Николаев А.И., Цепов Л.М. Санитарно- гигиенический режим в терапевтических стоматологических кабинетах (отделениях) – М.: МЕДпресс-информ, 2002. – 78с.

16. Николишин А.К., Миколайчук А.М. Методы и режимы обработки эндодонтических инструментов – В кн.: Николишин А.К. Современная эндодонтия практического врача. – Полтава, 2003. – С.66-73.

17. Самойлович В.А. СПИД в стоматологии // Медсестра. 1990. - №3. – С.27-29.